

УДК 316.344.42(497.11)

Примљено:
01.11.2010.

Прихваћено:
15.12.2010.

Прегледни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

NATIONAL INTEREST

Година VI, vol. 9

Број 3/2010.

стр. 469-490

*Владан Станковић**

ДРУШТВЕНЕ ЕЛИТЕ У СРБИЈИ – ПРЕОБРАЖАЈ И ПРОХОДНОСТ У ПОСЛЕДЊИХ ДВАДЕСЕТ ГОДИНА

Резиме

Елите се данас доживљавају као врхови супростављених класа које поседују ресурсе и управљају позицијама. У репрезентативном моделу демократије ове елите не само да се сукобљавају већ и међусобно сарађују заступајући интересе својих база. Отуђење елита од база може довести до срашћавања интересних група богатих и моћних у једну класу. У Србији на измаку прве деценије XXI века дошло је до извесног срашћавања духовних, политичких, привредних и културних елита. Недостатак јасних правила, ниски и неодређени стандарди приликом одабира на елитне положаје, али и мито и корупција за пријем нових кадрова, учинили су да регрутација у елиту задобије патогене размере једног потпуно аномичног друштва. Овоме доприноси и сазнање да су се, у Србији, све наведене елите слиле у једну. У том случају пре се ради о Москиној (владајућој) политичкој класи него о елитама које се боре за премоћ у друштву нудећи своје: концепте, знања, идеје, способности... Лоша регрутација има за последицу незрелу, некомпетентну и неефикасну елиту која није у стању да одговори изазовима пред којима се ово друштво налази.

* Институт за политичке студије, Београд

Кључне речи: друштвене елите, друштвена моћ, транзиција, преображај

Предмет овога рада представља проучавање друштвених елита у Србији током последњих двадесет година (1990–2010), и бави се њиховим преображајем, односно реструктурирањем и реконфигурацијом, као и могућностима уласка у друштвену елиту (тзв. *проходност*). Да бисмо дали одговоре на ова компликована питања најпре је неопходно дефинисати предмет истраживања, и прецизно разјаснити шта заправо представља друштвену елиту, како бисмо у другом делу истраживања могли на примеру појавних облика друштвених елита у Србији неометано да изведемо налаз и на самом крају рада предложимо извесне мере ради отклањања патогена аномичних стања, стављајући на јавни увид могућности оздрављења друштва када је бар реч о друштвеним елитама у Србији.

1. Радна апаратура – теоријско значење елите

Појам елите „потиче од латинског глагола *eligere*, што значи изабрати“¹ „Реч *елита* је била употребљавана у седамнаестом веку за описивање робе изузетне финоће...“² Елитна роба тумачи се као роба изузетне каквоће; то је фина роба, квалитетна и рафинирана, понекад има значање луксузне робе – једном речју врхунске. С тога у почетку елити преписују управо те особине.

У апсолутистичким државима елита је фина и суптилна – она је аристократија. Аристократија је ограничена густом мрежом ауторитарног светоназора, који је својеврсно интеграционо поље читаве заједнице.³ Међутим, временом

1 С. Антонић: „Елита“, *Социолошки речник*, Завод за уџбенике, Београд, 2007, стр. 119.

2 Т. Ботомор: *Елите и друштво*, Седма сила, Београд, 1967, стр.13.

3 Ево како италијански приповедач Салваторе Нигро описује ову мешавину аристократизма и ауторитаризма владајућих елита у доба барока: „На врху хијерархије налазио се владар чија је дужност била да управља светом *више да би усавршио свет него свет њега. У несебичном давању себе својим поданицима*, владар је имао нечег *божанског*; он је поступао тако што је *привлачио своје поданике себи, наликујући тиме Богу који продире у људска срца користећи анђеоска средства*.“ С. Нигро, *Ликови барока*, „Секретар“,

са пропашћу аристократизма, и тврдо-класног феудалног система, елита губи почетни карактер. Из аристократије друштво запада у плутократију – првотна елита племства девастира и у њу улазе слојеви крупне буржоазије (предузимачи и обратници – финансијери сваке врсте).⁴ Друштво постаје проходније, али та продорност није на врлини, већ на способностима.⁵ Отуда један од првих савремених озбиљних проучавалаца елита, италијански социолог и економиста Вилфредо Парето, под видним утиском распада аристократског и уплива предузимачке грађанштине пише следеће: „Некој вештој вуцибатини која уме да вара људе, а да при томе не буде кажњена, даћемо 8, 9, па чак и 10, већ према броју људи које је очерупала и према колични новца који је успела да им извуче. Стога, дакле, наставља Парето: одвојимо класу људи који имају највише показатеље у својој грани делатности и назовимо их елитом.“⁶ Од тада па надаље преовладава становиште према коме елиту оличавају способни: „изабрани људи, одличници, цвијет неке групе или заједнице... оно што је најбоље или најотменије...“⁷ Тако у припаднике елите спадају: „одабрани, изабрани, најбољи појединци, еминентни, најистакнутији, водећи припадници једне друштвене групе или заједнице.“⁸

105-124, Clío, Београд, 2004, стр.106. И још: „Ингењери је саветовао да треба опонашати врлине пужа (*lumaca*). Поигравајући се различитим значењима ове речи (*lumaca* значи пуж, али и спирално степениште), он ће рећи: ‘Писање наликује спиралним степеницама којима се секретар, иза сцене и најкраћим путем, успиње до блискости са својим заштитником, до чијег поверења не може да стигне главним степеништем, односно крупним корацима дворске службе.’“, Ibidem, стр.110.

- 4 П. Серна, *Човек доба просвећености*, „Племић“, 37-92, Clío, Београд, 2006, стр. 54. „... током 18. века успоставља право пословно племство, грађанско по својим интересовањима, феудално по мотивима.“
- 5 Када описује модерни менталитет грађанске елите амерички социолог руског порекла Питрим Сорокин каже следеће: „Ko су наше воде? Pre svega то су успешни зарађивачи новца. Pri томе је мало важно како се до новца долази. Sa малим изузетцима, такви се налазе на врху друштва; они добијају академска званја, постају људи од поверења у свему и сваћему; они су политички лидери и контролишу заиста све.“, P. Sorokin: *Društvena i kulturna dinamika*, Službeni list/CID, Beograd/Podgorica, 2002, str. 394.
- 6 С. Таргаља: *Скривени круг – кружење елита*, Председништво ССОЈ, Београд, 1976, стр.176.
- 7 М. Босанац, О. Мандић, С. Петковић: „Елите“, *Рјечник социологије и социјалне психологије*, Информатор, Загреб, 1977, стр. 162.
- 8 Т. Инђић: „Елита“, *Социолошки лексикон*, Савремена администрација,

Нешто касније под налетима радничких и синдикалних бунтова у валовитим покушајима да се збаци јарам предузетничког плутократизма либерално-капиталистичког поретка формалне демократије настаје нова критика елитизма, али и владајућег поретка. Суочен са тврдим класним друштвом дихотомних сукоба буржоазије и радништва италијански социолог, политиколог и правник Гаetano Моска устврдиће: „Принцип суверенитета народа, односно владавине народа је једна фикција, јер не влада народ него мањина. Због тога што се заснива на фикцији (тзв. замаскиравање суштине, прим. В.С) парламентарни режим је још гори од других који (бар) отворено признају владавину мањине.“⁹ Елита се овде заокружује у мањину – добро организовану мањину – или владајућу класу.¹⁰ Тако је према Моски читаво друштво подељено на политички организовану мањину елита које владају, и неорганизовану, пасивну масу којом се влада.¹¹

Из свега побројаног долазимо до сазнања да у теорији, и пре свега у политичкој социологији, разни аутори различито тумаче шта заправо представља елита, тако да до данас, управо у питању њене оперативне дефиниције, није постигнута пуна сагласност. За основну карактеристику друштвених елита Вилфредо Парето узима *способност*, за Гаetана Моску то је *„власт*, за Карла Манхајма *рационалност*, за Роберта Дала *одлучивање*, за Сузан Келер *положај*, за Еву Ециони-Хелеви *надзор над ресурсима* итд.¹² На основу по-

Београд, 1982, стр. 166.

- 9 А. Секуловић: *Политичка мисао Гаetана Моске*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 1975, стр.133.
- 10 Т. Инђић: „Маса према политичкој класи – Гаetано Моска и његово учење о маси“, *Маса у социолошкој теорији*: 77-118, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, Београд, 1977, стр. 81. „... превага једне организоване мањине, над неорганизованом већином (*миноранза организата* vs. *маггиоранза дисорганизиата*) уствари је фатална, чињеница која се не може изменити.“
- 11 „... народ у традиционалистичком смислу постоји само као психолошка категорија, као објекат и само објекат власти оружје које трпи. Од њега као таквог не зависи нити може зависити политичка креација, јер је она увек у другим рукама, или (трајно) у рукама посвећене елите ...“, С. Вујовић, „Д’ Местрово и д’ Боналово традиционалистичко схватање елите и масе“, *Маса у социолошкој теорији*: 24-34, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, Београд, 1977, стр. 31.
- 12 С. Антонић: „Елита“, *Социолошки речник*, Завод за уџбенике, Београд, 2007, стр. 119.

вршне анализе готово свих побројаних аутора, ако изузмемо Манхајмову дефиницију друштвених елита (рационалност), у свим осталим преовладава нека од компоненти друштвене моћи: способност, власт, одлучивање, положај или надзору над ресурсима. Тако долазимо до кључног становишта према коме је немогуће друштвену елиту спознавати без њене непосредне везе са неким од елемената друштвене моћи.¹³

Стога, из овако изведене дефиниције друштвене елите, могуће је уочити да се „термин елита(е) сада генерално примењује за функционалне, углавном групе занимања, које имају (из било којег разлога) *висок статус у друштву* и због тога ћу га ја убудуће употребљавати без ограда у том смислу.“¹⁴ Последица овога је да елите поседују извесну духовну супериорност, што не подразумева да је та (и таква) супериорност и уважена од других.¹⁵ Већ сама чињеница помањкања легитимитета кроз *auctoritas* [*augeo, auctum*] чини да се овај недостатак интериоризованог наговарања, препоруке, приволевања, знаменитости и узора, ослобађа моралног светоназора, и баца у чврст загрљај моћи. Од тада бити припадник друштвене елите има за последицу обавезно поседовање некаквог облика друштвене моћи.¹⁶ Тако сада, коначно, можемо устврдити да елита „означава припаднике виших друштвених слојева који улазе у те слојеве на основу свог друштвеног положаја, богатства, привилегија, образованости, престижа, стила живота, тј. који имају водеће или управљачке позиције у друштву (без обзира на то да ли су одређени појединци тих слојева заиста супериорни као личности). Тај положај им обезбеђује учешће у одлучивању о

13 Милс је отворено назива елита моћи. Видети у: Т. Инђић, „Елита“, Социолошки лексикон, Савремена Администрација, Београд, 1982, стр. 167. „Елиту моћи Милс одређује као припаднике виших друштвених кругова који поседују атрибуте моћи и утицаја, богатства и славе (престижа), који у својим рукама усредсређују водеће, командне позиције крупних институционалних хијерархија: привредних корпорација, политичко-државних институција и војске.“

14 Т. Ботомор, *Елите и друштво*, Седма сила, Београд, 1967, стр. 19.

15 P. Thoens, *The Elite in the Welfare State*, The Free Press, New York, 1966, p. 50-51.

16 Најужу дефиницију друштвених елита са најчвршћом везом елите и неопосредне, опипљиве и конкретне моћи даје Ева Ециони-Халеви. Према њој друштвена елита није ни могућа без контроле над ресурсима. E. Etzioni-Halevy, *The Elite Connection*, Polity Press, Cambridge, 1993, p. 52.

битним друштвеним пословима.¹⁷ Тако „реч елита означава све оне особе које се истичу у обављању неке делатности у друштву, било да то постижу првенствено, захваљујући неким својим способностима (научници, уметници, филозофи) или у првом реду зато што располажу већом друштвеном моћи, при чему је поседовање способности од социолошког и секундарног значаја (економски, политички и војни лидери).“¹⁸ Непосредна веза друштвених елита и друштвене моћи јасно је изражена у делима Парета и Моске. И за једног и за другог елите су она врста способних мањина које су овладале директним утицајем на реалну друштвену моћ, било да поседују стварну политичку власт или је (тренутно) немају.¹⁹ И управо у овој тачки сусрећу се Парето и савремени теоретичари елита.

Данас у консочијативном моделу политичке демократије елите постају горњи делови друштвених класа, оне на изванредан начин саучествују у редистрибуцији друштвене моћи.²⁰ Када је реч о врстама елита онда се издвајају: духовне, политичке, привредне, културне елите...²¹ Ми ћемо се у даљем делу текста на примеру Србије у последњих двадесет година (1990-2010) позабавити управо са ова четири типа елита.

2. Налаз стања - друштвене елите у Србији у последњих 20 година (1990-2010)

17 Т. Инђић, „Елита“, *Социолошки лексикон*, Савремена администрација, Београд, 1982, стр. 166.

18 М. Поповић, „Елитизам и маса у савременом друштву“, *Маса у социолошкој теорији*, 267-282, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, Београд, 1977, стр. 271.

19 С. Вујовић, „Конзервативна теорија елите – Парето, Моска, Михелс“, *Социологија*, 02/72:193-206, Филозофски факултет, Београд, 1972, стр.201. „Парето друштво дели на два слоја: 1. нижи, *неелиту* чији нас могући утицај на владање овде не занима; 2. виши слој или *елиту* која се састоји из: а) *владајуће елите*; б) *невладајуће елите* ...“

20 „... Ева Ециони-Халеви схвата елите као горње делове друштвених класа“. С. Миладиновић, *Елите распада*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 53.

21 Слично набраја и Манхајм: „Манхајм ... говори о политичкој, организационој, моралној и верској елити, затим о економској елити, а узгред помиње и емоционалну и војну елиту.“ (К. Чавошки, „Елита, масе и демократија у делу Карла Манхајма“, *Маса у социолошкој теорији*: 139-193, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, Београд, 1977, стр. 149.

Као што је већ изнето структуром и проходношћу у друштвеним елитама бавићемо се истражујући четири носећа типа друштвених елита.²² Сваки од ових типова на свој начин указује на дегенеративне процесе, анормична стања и патолошке налазе које је неопходно утврдити, како би се дао успешан предлог мера за опоравак стања. И пре него што се упустимо у дијагнозу стања међу друштвеним елитама у Србији у последњих двадест година, ваљало би испитати опште стање анормичног налаза читавог друштва, како би снимљена слика била јаснија и свеобухватнија.

2.1 Општи налаз

Ратови за југословенско наслеђе, санкције, и потоња агресија на СР Југославију од стране НАТО-алијансе предвођене САД, оставили су трајне последице на друштвене односе у Србији, па тако и на односе који се тичу врсте елита и проходности унутар истих. Уз све ово дошло је до преображаја из социјалистичког у тржишно-капиталистички систем вредности, који је са петооктобарским превратом задобио убрзан темпо. Санкције, огроман број избеглих (и непрестано-исцрпљујуће помагање српском народу у ратом захваћеним подручјима до јуче заједничке државе) довели су до унутрашње привредене и социјалне деструкције свеопштих размера. Пред налетом спољног зида санкција фабрике су стале са производњом – иза тога није могло бити личних примања: дошло је до раста и дивљања цена што је покренуло замајац инфлације, а онда и хиперинфлације... Преко ноћи, сви су били обузети потрагом за „живим новцем“ – читави средњи слојеви преселили су се у неки облик „сиве зоне“.²³ Доњи нижи слојеви вратили су се селу и по-

22 М. Ранковић, „Социолошко значење масе у Паретовој теорији друштвене равнотеже и кружења елита“, *Маса у социолошкој теорији*, 35-76, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, Београд, 1977, стр. 44. „... сам Парето је указао да је управљачка елита такође сложена из одиста различитих групација, како по врстама и нивоу надлежности тако и по психолошким одликама и вредносним оријентацијама.“

23 С. Антонић, „Друштвена основа и садашњи покушај модернизације“, *Друштвена трансформација и стратегије друштвених група – свакодневница Србије на почетку трећег миленијума*, 19-37, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 2004, стр. 31, „Ратови, трговинска блокада и инфлација највише су погодили становништво са непро-

љопривредној производњи.²⁴ Привреда је из индустријске и постиндустријске фазе прешла у аутаркично привређивање са огромном зоном шверца и разних сумњивих услуга. Сада се друштво наново стратификовало. Готово да је нестало средњег слоја. Друштво се симплификовало на: горњи слој људи произашлих из ратова, сиве економије и окружења владајућег апарата, и огромне масе нижег слоја у коме су сада припадали читави слојеви средњег сталежа.²⁵ Па ипак, ма колико изменио класичан социјалистички поредак, овај систем је од 1990. до 2000. године био постсоцијалистички. Иако је дошло до крупних измена у елитама, проходност се из масе у танки средњи (и чак у виши) друштвени слој, колико-толико одражавала.²⁶ Проблем је, међутим, био у томе што су сада у друштвену елиту спадали нови слојеви друштва, попут: ратних профитера, партијских апаратчика, крупних шверцера, припадника естраде и неких других професија. Друштвена аномија нагрисала је само ткиво шире заједнице на два начина: поремећајем система вредности, и чињеницом да је мало ко радио, или остао да ради свој посао за који се школовао.²⁷ После петооктобарских промена долази до нових де-

менљивим приходима.“

- 24 М. Лазивић, С. Цвејић, „Постсоцијалистичка трансформација и фрагментација радничке класе – случај Србије и Хрватске“, *Друштво ризика – промене, неједнакости и социјални проблеми у данашњој Србији*, 107-134, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 2008, стр. 114. „Тако је једну стратегију преживљавања чинио повратак на самопроизводњу, потпуним или делимичним повратком у пољопривреднo занимање. Други извор представљао је масовни ангажман у сивој и црној економији, који је добио широк простор због слома унутрашњег правног поретка...“
- 25 С. Антонић, „Друштвена основа и садашњи покушај модернизације“, *Друштвена трансформација и стратегије друштвених група – свакодневница Србије на почетку трећег миленијума*, стр. 32. „Социолошка истраживања рађена током 1990- тих у Србији, показивала су изразито повећање неједнакости материјалних услова живота између слојева.“
- 26 О проходности у елите у социјалистичком друштвеном уређењу социолог Љубиша Митровић каже: „... социјализам руши класне баријере које су спутавале вертикалну покретљивост појединаца и друштвених група...“ Љ. Митровић, *Ошита социологија*, Институт за политичке студије – Свен, Београд, 2003, стр. 293.
- 27 В. Милић: *Прилози историји социологије*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1989, стр. 88-89- „Два основна ненормална стања друштвеног система с развијеном поделом рада јесу: аномична подела рада и подела рада заснована на принуди. Прва се састоји у недовољној друштвеној организованости издиференцира-

вастација у друштвеној интеракцији када је у питању преображај елита и проходност кроз њих.²⁸ Најпре, уочљиво је да у поступку либерализације друштвених односа, смањења државне територије (а тиме и привредних ресурса), са даљим осиромашењем, тајкунизацијом и свеопштом корупцијом, додатно смањена проходност из масе у елиту.²⁹ До тада дугогодишње ангажовани на местима у државном и привредном апарату, постављеници су етаблирали своје положаје, и зацементирали проходност. Друштво се донекле стабилизовало када је реч о институцијама, али корупција од врха до дна и недостатак правих реформи, стратегије и опредељености за изградњу озбиљне националне привреде, учинили су да се читав систем нађе пред пропашћу због огромне задужености и колапса привреде и финансијских токова.³⁰

2.2. Духовне елите

У Србији су и духовне елите прошле кроз упадљив преображај. Почетком деведесетих најутицајнији део духовне елите били су неспорно интелектуалци.³¹ Међутим, током

них друштвених делатности, услед чега стално настају поремећаји у друштвеном животу. Подела рада, заснована на принуди, састоји се у томе што расподела друштвених функција не одговара расподели стварних способности у друштву, пошто се прва расподела заснива на класним повластицама.“

- 28 Д. Стајић: „Друштвене и политичке претпоставке социјалне државе – могућности и ограничења у транзицији“, Политичка ревија, 02/09, 11-22, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 13: „У Србији после 2000. године веома агресивно се намеће монизам решења свих битних, у првом реду привредних и државних питања, са становишта неолиберализма као јединог решења.“
- 29 О односу капитализма и проходности у елите више у: Lj. Mitrović, *Opšta sociologija*, Institut za političke studije – Sven, Beograd, 2003, str. 292-293.
- 30 Тако нпр. у: P. van Dyne, E. Stocco, M. Milenović: „Corruption in Serbia – unique or a shared Balkan disease“, *Temida*, 4/09, 29-58, *Viktimološko društvo Srbije i Prometej*, Beograd, 2009.
- 31 У периоду социјализма улога цркви и других верских заједница била је миноризована, тако да се буђење верског од деведесетих наомамо код неких аутора назива и процесом десекуларизације, што је ипак неодржив став. О овим становиштима видети код: М: Благојевић, „Ревитализација религије и религиозности у Србији – стварност или мит?“, *Филозофија и друштво*, 02/09:97-117, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2009, стр. 98. Сличне паралеле су подвучене и када је у питању Католичка црква у Хрватској. Видети у: В. Rebić, „Relations between church and state in Republic of Croatia“, *Политикологија религије*, 02/09:197-207, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2009.

деведесетих са значајнијом и запаженијом улогом Српске православне цркве (СПЦ) у друштву јача утицај свештенства и нарочито монаштва.³² Обнова духовности и повратак маса атеизираних верника Цркви довео је, приметно, до већег значаја и утицаја црквених кругова: обнове цркава и проширења манастирских комплекса, јачег присуства Цркве у јавности, делимичног повратка имовине не само СПЦ већ и неким традиционалним црквама и верским заједницама...³³ Посебно је јачала морална, образовна и културна мисија Цркве, која је још увек на недовољном нивоу.

Са друге стране, секуларна интелектуална елита прошла је најпре кроз стадијум демарксизације. Један део интелектуалних кругова у оквиру друштвене елите разрешењу друштвене драме приступа крајње некритички, рекло би се инжењерски (*copy-paste*), прихрливши владајуће узор западних земаља: доктринарни и економски либерализам, минимална држава, људскоправаштво, потпуно уклањање увозног протекционизма, неприкосновеност приватног власништва и апсолутна денационализација (по сваку цену)... Други део интелектуалне елите критички преиспитује не само друштвене токове у српском друштву, већ и светска кретања, и показује више осећаја за моделе који би били „примернији домаћем човеку“.³⁴ Запаженије јачање црквене имовин-

32 Марксистичка идеологија је негативно конотирала верску парадигму субституишући је. О томе више у: J. Rex, „Secular substitutes for Religion in the Modern World“, Политикологија религије, 01/07:3-10, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2007. Слично и у: Драган Јаковљевић, „Верске разноликости и толеранција“, Политикологија религије, 02/08:135-164, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2008.

33 Тако нпр. Сегеј Флере у свом истраживању о друштвеним аспектима религиозности код православних Срба, словеначких католика и босанских муслимана закључује: „... падом комунизма наилазимо на ситуације верске обнове.“ С. Флере, „Верска недоследност и секуларизација“, Муке са светим, 121-127, Нишки културни центар, Ниш, 2007, стр. 125.

34 По овом питању значајни су покушаји контекстуирања нпр. привредног система у културну и верску парадигму постојећег етоса. Ж. Ђурић, „Православна религија у Србији и савремена неолиберална економска политика“, Политикологија религије, 01/07:85-96, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2007, стр. 85. „... веома су значајна теоријска одређења основних категорија на којима се заснива и прожима онтолошка целовитост православне религије на једној страни, у односу на друге конфесије и у односу на основне принципе и садржаје неолибералне економске политике на другој страни. Православна религија кроз ове категоријалне разлике и историјске промене исказује свој однос према

ске и статусне моћи, не прати међутим јачање сличне моћи и међу интелектуалцима. Разлог томе лежи у чињеници да су интелектуалци током деведесетих пали из вишег-средњег у нижи-средњи, па чак и нижи, друштвени слој. Филозофија преживљавања учинила је да многи од њих буду принуђени да се поред свог позива баве и другим пословима како би опстали. Један део интелектуалаца везао је своју судбину за стране пројекте и донације, и тако изгубио способност критичког расуђивања. На тај су начин критику свели само на оно што се смело критиковати из угла дародавца.³⁵

Када је реч о проходности у духовне елите тада је такође упадљива дихотомија између верске и интелектуалне елите. Међу верском елитом приметнија је нешто већа проходност, мада ни овај део духовне елите није лишен клановских борби за превласт и доминацију. Са друге стране, интелектуална елита по питању проходности исказује значајан замор у односу на социјалистички период. Затвореност образовних и научних институција, недостатак правила или њихова арбитрерна примена, премоћ личног фактора (протежирање, заузимање, подмићивање) довели су до тога да је маса талентованог и надареног образовног и научног кадра остала ван домаћаја елитних институција.³⁶ Дobar део њих данас заузима слабије цењене послове, без јавне моћи, или је трајно напустило земљу и свој радни ангажман потражило ван њених граница.

2.3. Политичка елита

Представнике политичке елите у Србији данас оличавају најпре тзв. *лидери политичких странака*, али и њихови најужи *саборци* (посланици, гласноговорници, министри, др-

неолибералној економској политици.“

35 По питању слободе и независности интелектуалне елите академик Коста Чавошки је крајње скептичан. Тако нпр он сматра: „... ljudima od pera jedino preostaje da se priklone jednom ili drugom polu uzajamno suprotstavljenih društvenih sila.“ Видети: К. Чавошки, „Elita, mase i demokratija u delu Karla Manhajma“, Masa u sociološkoj teoriji: 139-193, Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta, Beograd, 1977, str. 153.

36 С. Миладиновић уочио је разлику између: „... статистички значајну везу образовања родитеља, затим образовања на првом радном месту и предходном радном месту и везу образовања на предходном радном месту и положаја унутар елите.“ Слободан Миладиновић, *Елите распада*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 124.

жавни секретари, партијски опредељени високи чиновници министарстава), као и малобројан слој представника тзв. *седме силе* или јавног мњења (високопозиционирани новинари, аналитичари, критичари), те *представници тзв. невладиног, цивилног сектора*. Политичка елита у Србији у последњих двадесет година регрутована је из хетерогених друштвених слојева. Могли бисмо слободно устврдити да је повој у формирању политичког плурализма омогућио да већ током деведестих година прошлог века постоји извесна отвореност ка уласку у политички елиту.

Када је о политичарима реч, један део те елите регрутован је из састава старог естаблишмента једнопартијског апарата; други део ушао је у структуре владајуће олигархије током деведесетих година поводећи се личним интересима, трећу групацију сачињавали су идеолошки верници и „поклоници нормалног живота“. Како год било политичку елиту нису представљали само образовани кадрови „друштвењака“ (политичких, правних, економских, филозофских или организационих наука), већ и мноштво полуобразованог света, несвршених студената, пензионера, занатлија, уметника свих боја... Са протеком времена проходност у уже кругове политичких елита постаје све отежанија. Уплив у политичку елиту се ексклузивира, а на кључна места у политички и привредни живот долази се готово искључиво на основу намештења: на основу личних веза и контаката, непотизма или коруптивних постављења. Од постављеника се захтева да буду „војници партијских клубова“ – нека врста намештеника.³⁷ Од њих се очекује да део новца од плата које „зараде“ у управама јавних делатности врате политичкој матици из којих су инкубирани. На тај начин они „искажују пажњу“, награђују политичку странку која их је протезирала, и „помажу“ партију из које су изникли да учествује у још богатијој подели плена, чиме би и себи омогућили да потражују још уносније нове облигације.³⁸ Новоуспостављени партократ-

37 Д. Марковић, „Перспективе превазилажења партократије и развоја непосредне демократије“, Политичка ревија: 03/09:1-16, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 8. „Међусобном борбом за власт и око власти политичке странке потискују у други план бригу за заједничке интересе грађана и опште интересе друштва.“

38 В. Станковић, „Партократија међу демократским институцијама Републике Србије“, Политичка ревија, 03/09:17-26, Институт за политичке студије,

ски поредак довео је до отуђења политичких елита од своје базе и бирача, до тзв. *политичких трансфера*, те до сарадње и чак пословног срашћавања припадника тзв. супростављених политичких елита у Србији.³⁹ Међусобно срашћавање контаката и веза међу припадницима „супростављених опција“ још више је политичку елиту удаљило од базе, зацементирало проходност нових снага, те онемогућило проток друштвеног кретања (тзв. циркулацију) и самообнављање елите.⁴⁰ Коалирање партија дијаметрално супротних идеологија, чак и геополитичких усмерења учврстило је кохезију њених политичких елита на врху.⁴¹

Са друге стране налазе се професионалне и полупрофесионалне групе високопозиционираних новинара, разних професионалних и хоби-аналитичара, те представника невладиног сектора који су у уско грло политичке елите ушли својим професионалним способностима или контактима са страним и домаћим изворима моћи. Ове групе иако финансијски и статусно непокривене, нестабилних и неетаблираних позиција, поседују извесну друштвену моћ (понекад и не тако малу), јер представљају извесне креаторе политичког и општедруштвеног јавног мњења – омогућавајући легитимитет или делегитимишући потезе политичара на власти и у опозицији. Може се слободно рећи да међу овим делом по-

Београд, 2009, стр. 23. „Партократија у Србији доводи до тога да релативно мали број партијски најлојалнијих сарадника страначког лидера држе све кључне полуге власти у земљи. На овај начин лидер и партија лако контролишу све најглавније токове моћи у земљи.“

39 М. Кнежевић, *Жамор кризе*, Београд, 2008, стр. 109. Кнежевић запажа: „Прхутава прелетачи више ни не памте у чијем су све партијском јату летели.“ И нешто даље: „Конвертитство је, нажалост, необично значајан део српске политичке традиције и недовољно испитани део овдашње политичке антропологије.“ (Ibidem, стр.111.)

40 М. Кнежевић, *Подељена моћ*, НСПМ, Београд, 2006, стр.128. „Уколико је спољашња моћ државе нарушена а унутрашња моћ друштва те грађана и нације, умањена и ослабљена, онда су диференциране политичке снаге неизоставно упућене на изборне коалиције, јер ниједна засебно није толико толико снажна да би била кадра да сама добије изборе и преузме вршење потпуне власти.“ Такође: „Позиција и опозиција ће, дакле, зависити од сталног преговарања, тражења најбољих солуција, испољавања осећаја за бољу прилику, тактичког награђивања, вештине уверавања и убеђивања, укратко коалиционе умешности...“ Ибидем, стр. 131.

41 О готово немогућим комбинаторикама у формирању коалиционих влада у Србији пише и: Д. Петровић, *Српске политичке странке*, Култура полиса, Београд, 2010, стр. 223 и даље.

литичке елите постоји доста широка отвореност, јер је проходност заснована на способности, која тек накнадно бива тестирана лојалношћу извесној политичкој опцији.

2.4. Привредна елита

Привредна елита настала је двојачко, у зависности од својинског карактера капитала. Један њен данашњи део настао је од бивших директора великих и малих друштвених концерна и предузећа. Овај део привредне елите регрутован је из управљачког кадра у привреди у доба социјализма, и протезао се до управљачког кадра јавне имовине и у пост-социјалистичко доба.⁴² Друга група припадника водеће привредне елите регрутована је двојачко.

Прву подгрупу најчешће сачињавају деца припадника некадашњег естаблишмента из: полицијских и војних служби, привреде, дипломатских представништава... Они су захваљујући утабаним контактима својих родитеља, те општој друштвеној аномiji током деведесетих у умешним пословним захватима, а најчешће у пословима увозно-извозног карактера, успели да остваре енормне зараде, многоструко увећају капитал и успешно се позиционирају на друштвеној скали утицаја.⁴³

Другу подгрупу сачињавају лица која су се током деведесетих отиснула у привредни авантуризам ратног окружења, санкција и свеопште трговачке анархије са спољним светом.⁴⁴ Захваљујући почетном капиталу, сопственој умешно-

42 М. Трипковић, Г. Трипковић, „Закаснела транзиција у Србији и не/могућност опамећивања српских елита“, Зборник матице српске за друштвене науке, 124/08:7-30, Матица српска, Нови Сад, 2008, стр. 9. „Иако су канали за продор у елиту већ били утврени ранијим добрим позицијама у социјалистичкој номенклатури, ипак су они широм отворени тек с ратовима и свеопштом криминализацијом друштва...“

43 Ibidem, стр.9-10: „У поступцима одабирања припадника елите главни критеријум тако постаје тесна повезаност с новоуспостављеним механизмима и центрима моћи (нарочито политичким, полицијско-безбедносним и војно-обавештајним) и спремност служења сили, пре свега кроз необуздано служење насиљем.“

44 Ове елите су „формирани у периоду продуженог трајања режима инклузивне хегемоније, праћеног грађанским ратовима, унутрашњом криминализацијом, спољашњим санкцијама и војним интервенцијама“. М. Трипковић, Г. Трипковић, „Закаснела транзиција у Србији и не/могућност опамећивања српских елита“, Зборник матице српске за друштвене науке, 124/08:7-30, Матица српска, Нови Сад, 2008, стр. 9.

сти и везама у старом или новом режиму они су успели да из средњих и средње-нижих слојева уђу у привредну елиту и тако себи осигурају место у друштвеној хијерархији.⁴⁵

На основу горе наведеног може се опазити да је у привредној сфери проходност у привредну елиту минимална, скоро до заптивености⁴⁶ из бар два важна разлога: јер је без иоле озбиљнијег почетног капитала немогуће ући у игру, и јер је за успех у послу неопходно порекло које омогућава контакте и заштиту (у временима када правна држава не функционише), или какав-такав озбиљнији статус у владајућем партократском естаблишменту.⁴⁷

2.5. Културне елите

Културна елита је данас више него икада раније издељена на: етаблирану културу мртвих институција, и алтернативну сцену која се ослања на законитости потражње на тржишту конзумента. Иако је у социјалистичко доба култура била ометена наметљивом, владајућом, онтички-плитком парадигмом марксизма-лењинизма, културна елита је деловала искључиво кроз институције система, и располага друштвеном моћи да утиче на широке масе – призната и призвана да износи суд јавности од значаја за културу једног народа.⁴⁸ Са периодом кризе, ратова, изолације долази до уру-

45 „Желећи да управљачку елиту што чвршће веже за себе, он јој је дозволио да се може незаконито обогатити“. С. Антонић, „Друштвена основа и садашњи покушај модернизације“, *Друштвена трансформација и стратегије друштвених група – свакодневница Србије на почетку трећег миленијума*, 19-37, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 2004, стр. 31.

46 М. Лазећ, С. Цвејић, „Промене друштвене структуре у Србији – случај блокиране пост-социјалистичке трансформације“, *Друштвена трансформација и стратегије друштвених група – свакодневница Србије на почетку трећег миленијума*, 39-70, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 2004, стр. 52. „... док се за друштвену покретљивост у Србији 80-тих могло рећи да касни у приближавању моделу индустријских друштва, након 10 година блокиране трансформације и структурних специфичности насталих у том периоду, постоји могућност да због тога бар у неретких неколико година покретљивост остане дивергентна у односу на већину земаља средње и источне Европе.“

47 Видети у: В. Станковић, „Партократија међу демократским институцијама Републике Србије“, *Политичка ревија*, 03/09:17-26, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 23.

48 Ово је још уочио још шпански мислилац, теолог и социолог Ортега-и-Газет:

шавања средњег слоја. Притиснути борбом за опстанак са све мање времена за културу (а све већом потребом за бегом од прљаве свакидашњице) у земљи која је преплављена избеглим народом из руралних подручја, културна елита је доживела пораз. Увођењем тржишних принципа, дерегулацијом културе и либерализацијом прохтева, укус просечног конзумента је изгубио сваки критеријум, јер је сада народ упропашћеног укуса почео да тражи кич и шунд.⁴⁹ Већ од средине деведестих друштво је преплављено индустријом забаве. Некада заснована на концепту поприлично рафинираних остварења високообразованих припадника културног сталежа, сада, култура постаје разбигра и огољена јефтина забава за једнократну употребу коју производе приватне ТВ и радио станице, булеварски часописи (тзв. *жути штампа*), те тиражне сајамске књиге баналног садржаја.⁵⁰ Ситуацију међу културном елитом додатно отежава и катастрофално стање у некада престижним националним институцијама. Многе од њих годинама не раде (Народна библиотека, Народни музеј), а у другима влада моралнополитичка подобност партијских апаратчица који спроводе кадровску политику на основу најгрђег непотизма (деца деце глумаца), корупције и страначког протежирања. Ово за последицу има свеопшти пад квалитета услуга културе. И управо да проходност буде отежана, високо професионализована, чак софистицирана (колико је то уопште могуће у једном оваквом друштву), нигде као у случају културних елита она није тако порозна. Ово доводи до даље ерозије културних вредности, слабе посећености

„За Оретегу је, елементарни стваралачки механизам сваког друштва садржан у чињеници да се примерност мањине артикулише у поучљивости и поведљивости већине.“ Према: Т. Инђић: „Маса у делу Оретега у Гасета“, *Маса у социолошкој теорији*: 195-239, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, Београд, 1977, стр. 196.

49 Р. Тошић: „Ружичаста болест“, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/ruzicastabolest.html>: „Сјај и гламур. А народ ко народ. Воли шљокице и да сјаји. Народ се заморио од сивила деведесетих“.

50 М. Фернандез Куеста: „Ћутање капитализма у култури“, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/cutanje-kapitalizma-u-kulturi.html>: „Забава, централни елемент разоноде, прихваћена је као образац промене у социјалним структурама у сталној мутацији. Динамичним социјалним мрежама, полиедричном погледу, нормализацији преступништва, номадству low cost и конзумистичкој размени субјективности (дајући предност осећајној интерпретацији наспрам суда аргумената), неопходна је стална промена декора. Досада (јер опада гледаност), синоним је за смрт.“

културних институција (у којима доминирају модерне, чак и интелектуалној јавности тешко схватљиве поставке) чиме се ствара слика безидејног, безосећајног, чак малодушног и некреативног друштва испразних културних форми. Са друге стране, цвета култура забаве. Ово је царство финансијера и мецена који улажу новац „у пројекте“ без икаквих вредносних мерила и узанси. Тржиште кича нове културне елите држи се, тако, паролe: *лош укус већа добит*.

Слична је ситуација и у спорту. Антички идеал гимназиума (атлетика, пливање, гимнастика), бива замењен спортским шоу-бизнисом колективних друштвених игара два тима који се међусобно надмећу најобичнијим жонглерским надигравањима.⁵¹ И у овом погледу Србија постаје мека за ловце на таленте.⁵² Омладини више нису идеал најсветије друштвене вредности: наука, образовање, хуманост, уметност, култура већ брзо стицање новца у међународном циркусу спортске забаве. Идеал лаке зараде и брзе забаве завртео је точак судбине над Србијом – можда у неповрат.

51 К. Миленковић: „Фудбал као најнебитнија споредна ствар на свету“, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/fudbal-kaonajnebitnija-glavna-stvar-na-svetu.html>: „... већини деце из радничких породица једина (револуционарна) могућност да својој деци омогуће другачији хабитус од оног који они имају. У условима препуштености самима себи, без средстава за школовање и уопште без упућености на значај образовања, засипани медијским сликама Бекама, Марадоне и сличних, деца из радничких породица, свесна да једино ризик (у овом случају сопствени) доноси капитал, крећу тим путем. Сукобити се са законом или бити на исправној страни, питање је у темељу избора између нужних опција: криминал или спорт.“

52 Ibidem: „Тело је једино чиме располажу, једини употребљиви капитал који уз мало среће може донети корениту промену. У почетку је важан предани рад: понављање елементарних покрета до изнемоглости. Тиме тренери рутинизују акције играча до тренутка када они почињу интуитивно да реагују у истим и сличним ситуацијама. „Играчи тако постају телесни објекти којима управљају професионални експерти. Фуко би рекао да се „професионални спортисти издвајају у модерним спортским клубовима на архипелаг налик на затворски“: вежба, исхрана и одмор строго се контролишу, а сваког појединца прегледа лекар специјалиста како би искључио постојање физичких недостатака и карактерних дефеката“. Спорт, а фудбал нарочито тако постаје инжењерска делатност пројектовања све способности (туђих) тела ради постизања све бољих резултата. Хуманост и племенитост нестају, слабост је исмејана, а повреде редовне...“

3. Додатак: Предлог мера

- транспарентност надметања за све послове од јавног значаја;
- демонополизација у привреди као предуслов живљих активности;
- оштар обрачун са корупцијом у свим сегментима друштвеног живота;
- увођење надзорних тела и органа за контролу рада служби и управа;
- онемогућити злоупотребу аутономије универзитета и научних институција када је - у питању кадровска политика (пошто је реч о интересу од јавног значаја по Републику);
- поштрити мере и донети кодексе против злоупотребе слободе медија;
- подстицати професионализацију у образовању, науци и култури;
- ограничити проходност у политици и култури (пошто се ради о интересу од јавног значаја за Републику);
- омогућити проходност у привреди подстицајним мерама и стварањем шанси за све.

Литература

- Антонић, Слободан: „Друштвена основа и садашњи покушај модернизације“, *Друштвена трансформација и стратегије друштвених група – свакодневница Србије на почетку трећег миленијума: 19-37*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 2004.
- Антонић, Слободан: „Елита“, *Социолошки речник*, Завод за уџбенике, Београд, 2007.
- Благојевић, Мирко: „Ревитализација религије и религиозности у Србији – стварност или мит?“, *Филозофија и друштво*, 02/09:97-117, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2009.

- Bosanac Milan, Mandić Oleg, Petković Stanko: „Elite“, *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977.
- Ботомор Б, Том: *Елите и друштво*, Седма сила, Београд, 1967.
- Вујовић, Сретен: „Конзервативна теорија елите – Парето, Моска, Михелс“, *Социологија*, 02/72:193-206, Филозофски факултет, Београд, 1972.
- Вујовић, Сретен: „D’ Mestrovо i d’ Bonalovo tradicionalističko shvatanje elite i mase“, *Маса у социолошкој теорији: 24-34*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, Београд, 1977.
- Dyne van Petrus, Stocco Elena, Milenović Miroslava: „Corruption in Serbia – unique or a shared Blakan disease“, *Temida*, 4/09: 29-58, Viktimološko društvo Srbije i Prometej, Beograd, 2009.
- Ђурић, Живојин: „Православна религија у Србији и савремена неолиберална економска политика“, *Политикологија религије*, 01/07:85-96, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2007.
- Etzioni-Halevy, Eva: *The Elite Connection*, Polity Press, Cambridge, 1993.
- Инђић, Триво: „Маса у делу Ортеге у Gassetа“, *Маса у социолошкој теорији: 195-239*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, Београд, 1977.
- Инђић, Триво: „Маса према политичкој класи – Gaetano Mosca и његово учење о маси“, *Маса у социолошкој теорији: 77-118*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, Београд, 1977.
- Инђић, Триво: „Елита“, *Социолошки лексикон*, Савремена администрација, Београд, 1982.
- Јаковљевић, Драган: „Верске разноликости и толеранција“, *Политикологија религије*, 02/08:135-164, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2008.
- Кнежевић Милош: *Подељена моћ*, НСПМ, Београд, Кнежевић, Милош: *Жамор кризе*, Београд, 2008.

- Куеста Фернандез, Мануел: „Ћутање капитализма у култури“, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/cutanje-kapitalizma-u-kulturi.html>
- Лазић Младен, Цвејић Слободан: „Постсоцијалистичка трансформација и фрагментација радничке класе – случај Србије и Хрватске“, *Друштво ризика – промене, неједнакости и социјални проблеми у данашњој Србији: 107-134*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 2008.
- Лазић Младен, Цвејић Слободан: „Промене друштвене структуре у Србији – случај блокиране постсоцијалистичке трансформације“, *Друштвена трансформација и стратегије друштвених група – свакодневница Србије на почетку трећег миленијума: 39-70*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 2004.
- Марковић, Драган: „Перспективе превазилажења партократије и развоја непосредне демократије“, *Политичка ревија: 03/09:1-16*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
- Миладиновић, Слободан: *Елите распада*, Службени гласник, Београд, 2009.
- Миленковић, Катарина: „Фудбал као најнебитнија споредна ствар на свету“, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/fudbal-kaonajnebitnija-glavna-stvar-na-svetu.html>
- Milić, Vojin: *Prilozi istoriji sociologije*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989.
- Митровић, Љубиша: *Опита социологија*, Институт за политичке студије – Свен, Београд, 2003.
- Нигро, Салваторе: „Секретар“, *Ликови барока: 105-124*, Clio, Београд, 2004.
- Петровић, Драган: *Српске политичке странке*, Култура полиса, Београд, 2010.
- Поповић, Михајло: „Елитизам и маса у савременом друштву“, *Маса у социолошкој теорији: 267-282*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, Београд, 1977.

- Ранковић, Миодраг: „Социолошко значење масе у Паретовој теорији друштвене равнотеже и кружења елита“, *Маса у социолошкој теорији*: 35-76, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, Београд, 1977.
- Rebić, Biljana: „Relations between church and state in Republic of Croatia“, *Политикологија религије*, 02/09:197-207, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2009.
- Rex, John: „Secular substitutes for Religion in the Modern World“, *Политикологија религије*, 01/07:3-10, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Београд, 2007.
- Секуловић, Александар: *Политичка мисао Гаетана Моске*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 1975.
- Серна, Пјер: „Племић“, *Човек доба просвећености*: 37-92, Clio, Београд, 2006.
- Sorokin, Pitrim: *Društvena i kulturna dinamika*, Službeni list/CID, Beograd/Podgorica, 2002.
- Стајић, Дубравка: „Друштвене и политичке претпоставке социјалне државе – могућности и ограничења у транзицији“, *Политичка ревија*, 02/09:11-22, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
- Станковић, Владан: „Партократија међу демократским институцијама Републике Србије“, *Политичка ревија*, 03/09:17-26, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
- Тартаља, Смиља: *Скривени круг – кружење елита*, Председништво ССОЈ, Београд, 1976.
- Трипковић Милан, Трипковић Гордана: „Закаснала транзиција у Србији и не/могућност опамећивања српских елита“, *Зборник матице српске за друштвене науке*, 124/08:7-30, Матица српска, Нови Сад, 2008.
- Тошић, Раденко: „Ружичаста болест“, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/ruzicasta-bolest.html>
- Thoens, Piet: *The Elite in the Welfare State*, The Free Press, New York, 1966.

- Флере, Сергеј: „Верска недоследност и секуларизација“, *Муке са светим*: 121-127, Нишки културни центар, Ниш, 2007.
- Чавошки, Коста: „Елита, масе и демократија у делу Карла Манхајма“, *Маса у социолошкој теорији*: 139-193, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, Београд, 1977.

Vladan Stanković

*SOCIAL ELITES IN SERBIA – THEIR
TRANSFORMATION AND PATENCY IN LAST
TWO DECADES*

Summary:

An elite is now seen as «mountain peaks» of opposing classes, that have the resources and manage positions. In the representative system of democracy, these elites not only confront each other, but also cooperate with each other in order to represent the interests of their bases. The alienation of the elites from their bases may lead to thier growth, increase of stakeholder wealth and fusion of power into one class. In Serbia, at the end of the first decade of 21. century there has been some coalesce of spiritual, political, economic and cultural elites. The lack of clear rules, low and uncertain standards in selecting the elite positions, acts of bribery and overall corruption for hiring process for the new staff, have made the process of recruitment for the elite to become a full scale pathology leading to complete anomic society. This contributes to the realization that, in Serbia, all of these elite have been fused into one. If this happens to be the case, it is more likely that it is Mosca's (ruling) political class, rather than the elites who are fighting for supremacy in the society by offering their own: concepts, knowledge, ideas, skills. Poor recruitment has resulted in immature, incompetent and inefficient elite that is unable to respond to the challenges facing this society.

Key words: social elites, social power, transition, transformation